

Еўрапейскія Дні Спадчыны ў Беларусі

European
Heritage Days
in Belarus

2012

Еўрапейскія Дні Спадчыны ў Беларусі

European
Heritage Days
in Belarus

2012

1

Еўрапейскія Дні Спадчыны

Культурная спадчына — шматаспектная і мнагагранная з’ява, бо яна не толькі захоўвае памяць нацыі, звязвае розныя стагоддзі і розныя пакаленні, рэпрэзентуе сабой «дакументы» жыцця Чалавека і сведчанні Часу... Культурная спадчына выступае фактарам яднання еўрапейскай, а шырэй — сусветнай супольнасці. Гэта знаходзіць пацвярджэнне ў дзеянні міжнародных арганізацый, прыняцці канвенцый, заключэнні міжнародных дамоў і дэкларацый, рэалізацыі рэгіянальных праграм і праектаў у сферы захавання, аховы і падтрымкі здабыткаў культуры.

Сярод такіх праектаў ганаровае месца займаюць Еўрапейскія Дні Спадчыны. Ужо амаль два дзесяцігоддзі краінамі Еўропы, якія падпісалі Еўрапейскую культурную канвенцыю, штогод на пачатку восені ладзяцца святочныя мерапрыемствы, накіраваныя на абуджэнне цікавасці грамадства да багацця і ўнікальнасці культурнай спадчыны кантынента.

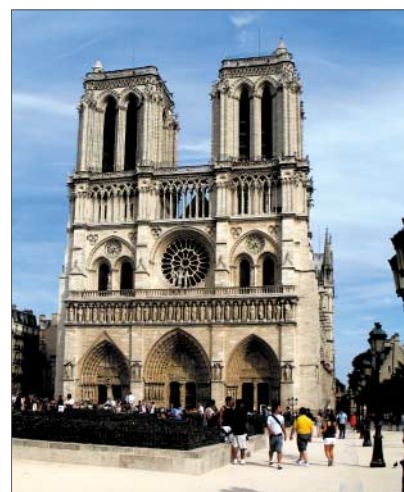
Еўрапейскія Дні Спадчыны ёсць складовы элемент новай парадигмы міжна-

родных культурных стасункаў, якая сцвярджае дыялог ці, нават, палілог галоўным інструментам сучаснай камунікацыі ў сферы культуры, эканамічных і сацыяльных адносін, падтрымлівае культурны плюралізм і разнастайнасць.

Ацэнка культурнай разнастайнасці ў якасці атрыбутыўнай часткі карціны свету сучаснага чалавека набывае ўстойлівы характар і сведчыць пра супрацьстаянне працэсам уніфікацыі і стандартызацыі жыццёвых форм.

Важны прынцып Еўрапейскіх Дзён Спадчыны заключаны ў прызнанні роўнасці і самавітасці культур і іх каштоўнасцей, адкрытасці каналаў сувязі. Таму ў аснове пабудовы кантактаў паміж нацыянальнымі еўрапейскімі ідэнтычнасцямі знаходзяцца павага да культурнай самабытнасці, увага і цікавасць да «іншага», імкненне да ўзаемаабагачэння, выяўленне ўніверсальнага і лакальнага, агульнага і адметнага ў нацыянальных культурах, што насычаюць сэнсавое поле агульнаеўрапейскай культурнай прасторы.

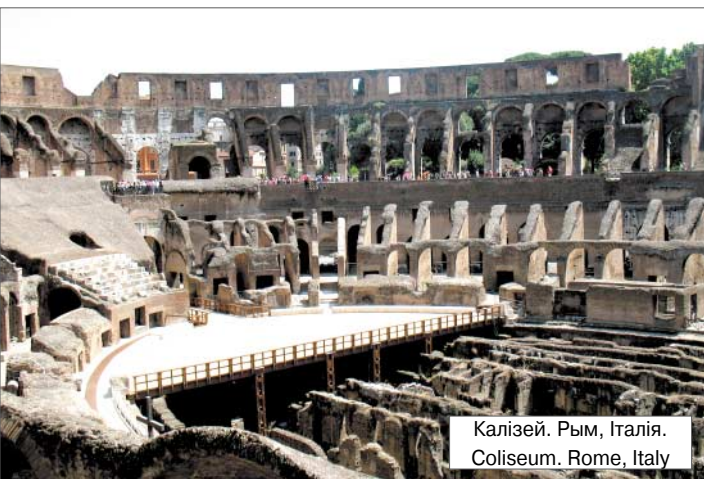
Наша Спадчына ёсць памяць нашай Гісторыі. Стварэнне агульнай Гісторыі на падмурку агульнай Культуры — гэта мост у сумесную Будучыню.

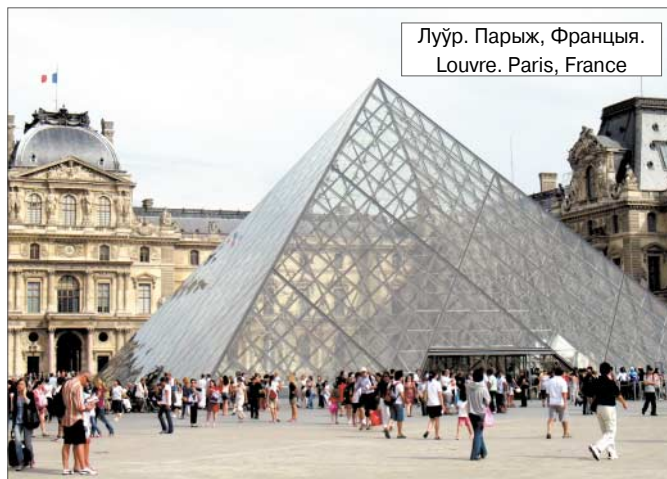
Сабор Парыжскай Божай Маці.
Парыж, Францыя.
Notre Dame de Paris.
Paris, France

Ружовы дом. Парыж, Францыя.
The Pink House. Paris, France

Калізей. Рым, Італія.
Coliseum. Rome, Italy

Луўр. Парыж, Францыя.
Louvre. Paris, France

Вострая брама. Вільнюс, Літва.
«Vostraya Brama» (Acute Gate).
Vilnius, Lithuania

Па падліках Сусветнай турыстычнай арганізацыі ў 2020 г. у міжнародных падарожжах будзе ўдзельнічаць каля 1,5 млрд чалавек. У Еўропе прагназуецца 717 млн турыстаў, ва Усходняй Азіі і краінах Ціхаакіянскага басейна — каля 397 млн, у Амерыцы — 282 млн турыстаў. Безумоўна, гэта статыстыка паказвае, што турызм з'яўляецца адным з самых магутных сектараў сусветнай эканомікі, які імкліва развіваецца. З аднаго боку, турызм нясе вялікі імпульс і шмат выгодаў для сацыяльна-эканамічнага развіцця многіх краін, з другога боку, ён стварае мноства праблем і наступстваў для прыроды і людзей, якія вымушана ўцягнуты ў турыстычны бізнес. Культурныя каштоўнасці таксама могуць быць падвергнуты націску і некарэктным адносінам з боку шматлікіх наведвальнікаў, што часам прыводзіць да пашкоджанняў ці нават страты культурнай і прыроднай спадчыны. Падаецца вельмі важным вызначыць разумны баланс у адносінах паміж турызмам, культурай, развіццём.

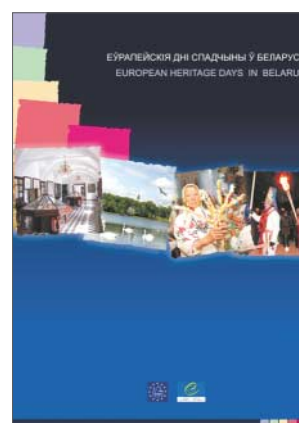

Вежа Гедзіміна. Вільнюс, Літва.
Gedemin's Tower. Vilnius, Lithuania

У Беларусі Еўрапейскія Дні Спадчыны ладзяцца з дня падпісання нашай краінай Еўрапейскай культурнай канвенцыі 18 красавіка 1993 г. У 2012 г. яны праходзяць пад дэвізам «Спадчына і турызм». 2012 год у Рэспубліцы Беларусь таксама аб'яўлены годам культурнага турызму і спадчыны ЮНЕСКА.

Адкрыццё выстаўкі
нематэрыяльнай спадчыны
Беларусі.

Opening of the Exhibition
of the Intangible Cultural
Heritage of Belarus. 2010

Культура, спадчына і разнастайнасць як турыстычныя рэсурсы

Адной з вызначальных характарыстык турыстычнай практыкі з'яўляецца тая акалічнасць, што людзі падарожнічаюць, у тым ліку за межамі іх краіны, знаёмяцца з іншымі культурамі, ландшафтамі і ладам жыцця. Культура ў самым шырокім сэнсе забяспечвае існаванне цэлай сістэмы матэрыяльных і нематэрыяльных рэсурсаў, якія шырока выкарыстоўваюцца ў турызме, садзейнічаюць яго развіццю і, наадварот, развіваюцца пад яго ўздзеяннем. Тым не менш, неабходна разумець, што культура, нягледзячы на тое, што ўзаемадзейнічае з турызмам, цалкам самастойная галіна (у адрозненні ад турызму) і існуе незалежна, дзякуючы сваім практыкам і здольнасці да самазахавання.

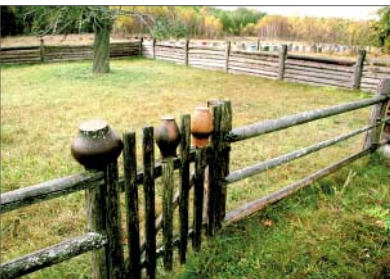
Ва Усеагульнай Дэкларацыі аб культурнай разнастайнасці ЮНЕСКА падкрэсліваецца, што «формы культуры змяняюцца ў часе і прасторы. Гэта культурная разнастайнасць праяўляецца ў непаўторнасці і шматлікіх асаблівасцях, уласцівых групам і супольнасцям, якія складаюць чалавецтва. Як крыніца абмену, наватарства і творчасці, культурная разнастайнасць неабходна для чалавецтва, аднолькава як біяразнастайнасць для прыроды. У гэтым сэнсе яна з'яўляецца агульным багаццем чалавецтва і павінна быць прызнана і замацавана ў інтарэсах сённяшніх і будучых пакаленняў». Турызм, такім чынам, павінен спрыяць захаванню культурнай разнастайнасці і садзейнічаць яе развіццю праз культурны абмен, міжкультурны дыялог і спрыянне ўстойліваму развіццю грамадства.

3

Культурны турызм як стратэгія ўстойлівага развіцця грамадства

Адна з найбольш аўтарытэтных арганізацый у галіне культуры — Міжнародны камітэт помнікаў і памятных месцаў (ICOMOS) разглядае паняцце «культурны турызм», абапіраючыся перш за ўсё на ідэі «спадчыннасці». Так, згодна вызначэнню ICOMOS, асноўная мэта культурнага турызму — знаёмства з прыродай, культурай і культурным асяроддзем месца наведвання, у тым ліку з традыцыямі жыхароў і іх ладам жыцця, мастацтвам і рамёствамі, рознымі формамі правядзення вольнага часу. Культурны турызм мяркуе наведванне розных мерапрыемстваў, музеяў, помнікаў і памятных месцаў, а таксама кантакты з мясцовымі жыхарамі (ICOMOS, International Tourism Charter, 2002).

Віды і формы культурнага турызму могуць быць розныя. Гэта і пазнавальны турызм, і паломніцтва па культавых (сакральных) месцах, навуковы турызм (правядзенне розных сімпозіумаў, канферэнцый, семінараў), эка- і агратурызм і інш. Кожны з гэтых напрамкаў турыстычнай дзейнасці ў большай ці меншай ступені прадугледжвае пэўныя ўзаемаадносіны з аб'ектамі спадчыны.

Выкарыстанне аб'ектаў спадчыны ў якасці турыстычнага прадукта мае сваю спецыфіку і абмежаванні. Іх значэнне і «карыснасць» характарызуюцца зусім не эканамічнымі катэгорыямі, а такімі фактарамі як «аўтэнтчнасць», мастацкае, гістарычнае, мемарыяльнае значэнне, унікальнасць і незаменнасць у выпадку страты. Задача культурнага турызму ў сувязі з гэтым — не толькі ў папулярызацыі і распаўсюджванні інфармацыі аб спадчыне, а перадаць усім у тым, каб садзейнічаць яе захаванню і ўстойліваму развіццю рэгіёна, дзе гэта спадчына лакалізуецца. Такім чынам, культурны турызм непасрэдна ўплывае на лад і ўзровень жыцця мясцовага насельніцтва, яго культуру, традыцыі.

Актыўны ўдзел і станоўчыя адносіны мясцовага насельніцтва з'яўляюцца неабходнай умовай развіцця культурнага турызму. Турыстычныя патокі ў любым выпадку прыводзяць да змен у жыцці мясцовых супольнасцей і іх асяроддзі. Калі гэтыя перамены задавальняюць патрабаванні мясцовых людзей і садзейнічаюць іх дабрабыту, то можна лічыць, што такі турызм з'яўляецца дзейнасцю, накіраванай на ўстойлівае развіццё грамадства.

Кожны рэгіён валодае сваёй адметнасцю, якую неабходна выгодна прадставіць і рацыянальна выкарыстаць, без пагрозы яе існаванню. Турызм не толькі можа прыносіць даходы, але і дае падставы мясцоваму насельніцтву ганарыцца сваёй Спадчынай, адкрывае магчымасці падзяліцца сваімі здабыткамі з турыстамі.

Вылучаюць чатыры прынцыпы эфектыўнага культурнага турызму:

- 1) актыўнае садзейнічанне ў захаванні спадчыны мясцовасці (рэгіёна): прыроднай, культурнай, гістарычнай;
- 2) падкрэсліванне і вылучэнне ўнікальнасці спадчыны мясцовасці (рэгіёна) адносна іншых месцаў;
- 3) стварэнне ў мясцовага насельніцтва пачуцця гонару і адказнасці за ўнікальную спадчыну;
- 4) распрацоўка праграмы развіцця турызму на падставе выкарыстання ўнікальнай спадчыны мясцовасці.

4

Сусветная спадчына ЮНЕСКА ў Беларусі

У Спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА ўключаны чатыры аб'екты беларускай нацыянальнай спадчыны: Белавежская пушча (1992), Замкавы комплекс «Мір» (2000), Архітэктурна-культурны комплекс Рэзідэнцыя Радзівілаў у Нясвіжы (2005) і Геадэзічная Дуга Струвэ (2005).

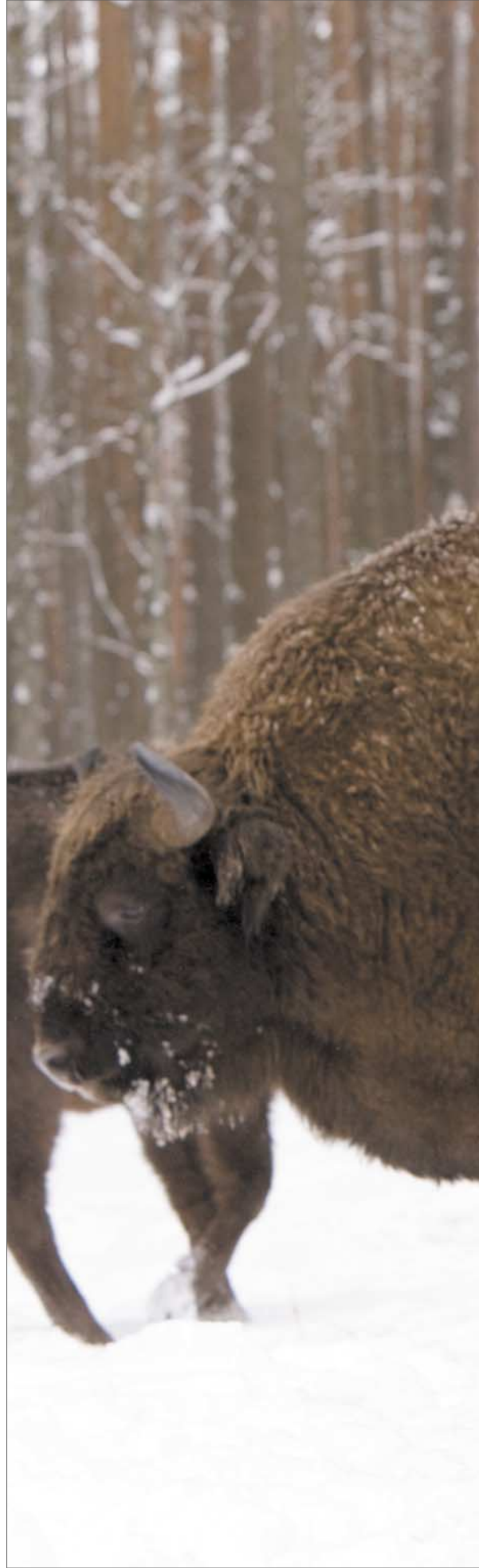
Белавежская пушча

Белавежская пушча — гэта куток дзікай некранутай прыроды, размешчаны на захадзе Беларусі і ўсходняй частцы Польшчы. Лясныя абшары, раскінутыя ў межах Гродзенскай і Брэсцкай абласцей, займаюць больш за 160 тыс. гектараў. Гаспадаром пушчы па праву лічыцца зубр — самае буйное млекакормячае ў Еўропе.

Разнастайнасць флоры і фаўны пушчы прыцягвалі чалавека многа стагоддзяў назад. Аднак, часам гэтая ўвага зводзілася выключна да эксплуатацыі прыродных багаццяў.

Упершыню ахоўная тэрыторыя ў пушчы была абазначана ў пачатку XV ст. каралём Ягайлам, затым Аляксандрам I у пачатку XIX ст. У час Першай сусветнай вайны яна была аб'яўлена «Паркам некранутай прыроды». Пасля на месцы парку з'явілася надзяніцтва «Рэзерват» з ахоўным рэжымам, у 1939 г. — дзяржаўны запаведнік. У 1991 г. Белавежская пушча атрымала статус дзяржаўнага нацыянальнага парку, а ў 1992 г. была ўключана ў Спіс помнікаў Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Экасістэма прыроднага комплексу з рэліктавых дрэў, рэдкіх раслін і жывёл звяртае да сябе ўвагу навукоўцаў з многіх краін. Таксама пушча з'яўляецца прыцягальным і цікавым аб'ектам для турызму. На тэрыторыі запаведніка знаходзяцца сядзіба графа Тышкевіча, царскі тракт, старажытныя курганы-могільнікі, камяні-ахвярнікі, музей прыроды.

Замкавы комплекс «Мір»

Замкавы комплекс «Мір», што ўзвышаецца на ўсходнім ускрайку мястэчка Мір Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці, уключае замак, капліцу-пахавальню Святаполк-Мірскіх, домік вартаўніка з брамаю, рэшткі асноўнага корпуса палаца і земляных абарончых валоў, палацавы флігель, прыдарожную каплічку і мемарыял на месцы знішчэння вязняў Мірскага гета. Гісторыя помніка звязана з імёнамі такіх вядомых родаў як Ільінічы, Радзівілы, Святаполк-Мірскія.

Цэнтральны акцэнт комплексу знаходзіцца непасрэдна на замку, заснаваным на мяжы XV — XVI стст. як фартыфікацыйнае збудаванне. Замак увасабляе самабытную архітэктурную традыцыю. Гарманічна спалучаючы ў сабе масацкія рысы розных стыляў — готыкі, рэнесансу, барока, — гэты выбітны твор дойлідства адлюстроўвае гісторыю палітычных і культурных стасункаў беларускіх зямель на працягу доўгага гістарычнага перыяду.

Велічнасць аб'ёмна-пластычнай кампазіцыі, разнастайнасць дэkorу і багацце колеравага рашэння разам з аўтэнтычнасцю мясцовых горадабудаўнічага і прыроднага ландшафтаў ствараюць непаўторны вобраз замка.

Архітэктурна-культурны комплекс Рэзідэнцыя Радзівілаў у Нясвіжы

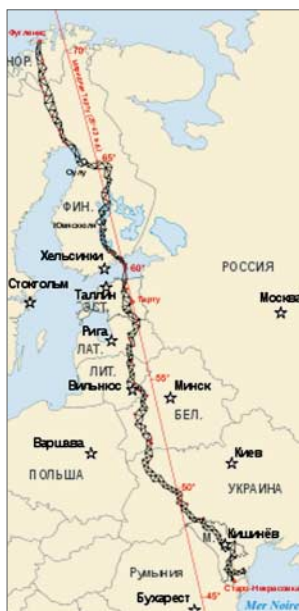
Маляўнічасць краявіду старажытнага Нясвіжа надае палацава-паркавы ансамбль рэзідэнцыі роду Радзівілаў. Вытанчана дэкарыраваны палац, 400-гадовы Касцёл Божага Цела ў атачэнні зеляніны Замкавага, Старога, Японскага, Англііскага і Новага паркаў, люстраных паверхняў Бернардзінскай, Замкавай, Дзікай і Дзявоцкай сажалак, уяўляюць сабой дзівосны архітэктурна-культурны комплекс, які вабіць у нясвіжскі край беларусаў і замежнікаў з розных куткоў планеты.

Палац закладзены ў канцы XVI ст. князем Мікалаем Крыштофам Радзівілам Сіроткай і пабудаваны па праекце італьянскага дойліда Я. М. Бернардоні. Архітэк-

турнае адзінства палаца абумоўлена яднаннем вакол параднага двара дзясятка ўзаемазалежных будынкаў, акружаных землянымі валамі і равамі з вадой.

Ансамбль атрымаў статус аб'екта сусветнай спадчыны ў 2005 г. і сёння з'яўляецца адным з самых папулярных турыстычных цэнтраў культурнай спадчыны Беларусі. Зараз ажыццяўляецца праграма музеефікацыі комплексу, адкрыта для наведвальнікаў больш 30-і музейных экспазіцый, папаўняюцца музейныя фонды, распрацоўваецца віртуальная экспазіцыя. Візітнай карткай палаца Радзівілаў сталі тэатральныя прэм'еры, канцэрты і фестывалі.

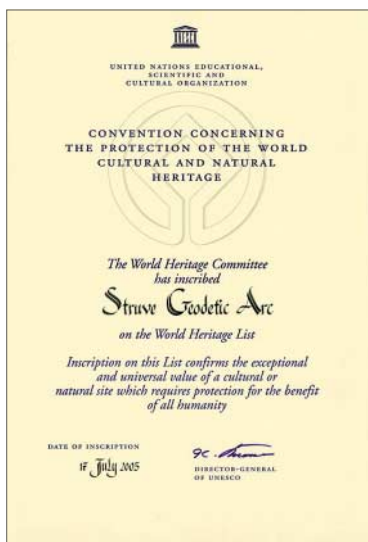

Геадэзічная Дуга Струвэ

У 2005 г. Спіс Сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны дапоўніўся яшчэ адным аб'ектам. У міжнародны ахоўны дакумент патрапіла геадэзічная Дуга Струвэ, у тым ліку і пяць яе пунктаў, што знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі і захаваліся ў добрым стане, — Лескавічы, Асаўніца, Чакуцк (Іванаўскі р-н Брэсцкай вобл.), Тупішкі (Ашмянскі р-н Гродзенскай вобл.), Лапаты (Шчучынскі р-н Гродзенскай вобл.).

Дуга, названая ў гонар расійскага астранома і геадэзіста Васіля Якаўлевіча Струвэ, які кіраваў астранома-геадэзічнымі вымярэннямі, складаецца з закладзеных у зямлю каменных ці цагляных кубоў на адлегласці працягласцю амаль 3000 км па мерыдыяну ў $25^{\circ}20'$ ад ракі Дунай да Паўночнага Ледавітага акіяна. Дуга створана для вызначэння дакладных памеру і формы Зямлі і ўключае ўсяго 258 трыягуляцыйных геадэзічных пунктаў. Акрамя Беларусі, яны размяшчаюцца таксама ў Нарвегіі, Швецыі, Фінляндыі, Расіі, Эстоніі, Латвіі, Літве, Малдове і Украіне.

Пошукава-даследчыя работы па выяўленні пунктаў Дугі Струвэ распачаліся айчыннымі даследчыкамі ў 1999 г. Аднак першая спроба не была станаўчай. У 2001 г., пасля скрупулёзнага аналізу дакументацыі і дэталёвай распрацоўкі спецыяльнай тэхналогіі пошуку цэнтраў пунктаў работы былі адноўлены і далі плён.

ГЕАДЭЗІЧНАЯ ДУГА СТРУВЭ

Уключана ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА
ў 2005 годзе як выключны прыклад міжнароднага
навуковага супрацоўніцтва для дакладнага
вызначэння памеру і формы Зямлі

STRUVE GEODETIC ARC

Inscribed on the World Heritage List of UNESCO
in 2005 as an outstanding example of international
scientific cooperation for establishing the exact
size and shape of the Earth

Геадэзічны пункт Чакупк

$\varphi = 52^{\circ} 12' 30''$

$\lambda = 25^{\circ} 33' 25''$

Закладзены ў 1825 годзе
Ахоўваецца дзяржавай

5

Еўрапейская спадчына ў Беларусі. Турынская Плашчаница

У Мінскім касцёле Св. Сымона і Св. Алены (Чырвоны касцёл) захоўваецца поўная копія Турынскай Плашчаницы (адна з сямі, што існуюць у свеце), якая была перададзена Беларусі з г. Турына (Італія). З верасня 2002 па травень 2004 г. па просьбе ўкраінскага кардынала Любоміра Гузора яна вандравала па Украіне, потым — па Мінскай і Віцебскай абласцях Беларусі. За гэты час Плашчаница стала адной з галоўных Святых Рэліквій нашай краіны, якая ўдзельнічае ў хрысціянскіх святах, крыжовых і святочных шэсцяў па г. Мінску.

Пры Чырвоным касцёле дзейнічае навукова-даследчы Цэнтр «Святая Плашчаница Турынская», куды ўваходзяць акадэмікі, дактары навук, іншыя навукоўцы. Пад рэдакцыяй кандыдата гістарычных навук, ксяндза-пробашча Уладзіслава Завальнюка выйшаў у свет больш чым на 600 старонках навуковы том «Евангелле ад Ісуса Хрыста» (аўтары — прафесар Міхаіл Цяўлоўскі і яго жонка Люцыя, якія з 1980 г. праводзілі тэарэтычныя даследы, збіралі факты, што тычыліся Плашчаницы).

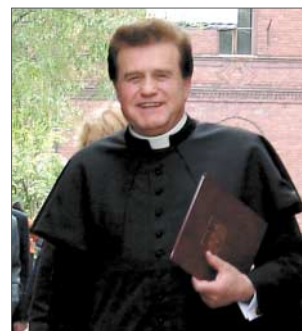
У 2004 г. Уладзіславам Завальнюком перакладзена на рускую мову і выдадзена Чырвоным касцёлам кніга прафесара Эмануэлі Марынэлі «Саван — Турынская Плашчаница».

Ксёндз-пробашч згадзіўся каратка распавесці пра Турынскую Плашчаницу і яе значэнне для ўсяго хрысціянскага свету.

Святая Плашчаница называецца Турынскай, паколькі вось ужо больш за 400 гадоў яна захоўваецца ў саборы Святога Іаана Хрысціцеля ў італьянскім горадзе Турыне. Мільёны хрысціян перакананы, што гэта каштоўнае палатно з'яўляецца сапраўдным пахавальным Саванам Ісуса Хрыста, на якім загадкава праявілася Яго выява.

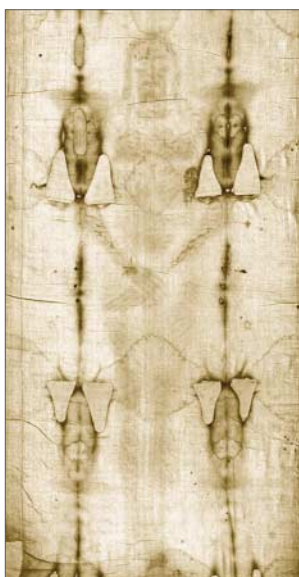
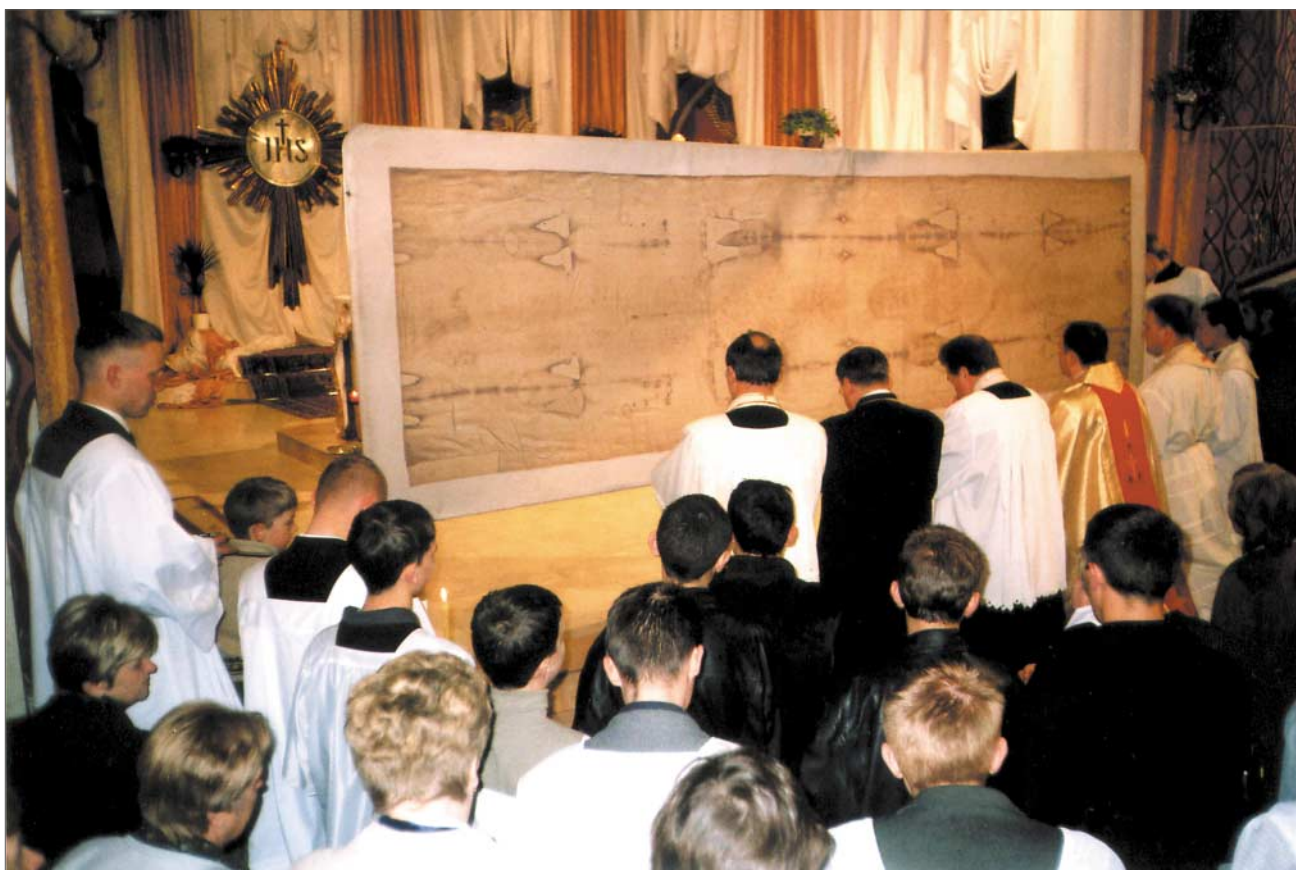
Турынскую Плашчаницу лічаць непасрэдным сведкам Яго Пакуты, Смерці і Уваскрэсення, якія адбыліся больш за 2000 гадоў таму, і Пятым Евангеллем, напісаным не перам і чарнілам, а кроўю Самага Збавіцеля.

Плашчаница лічыцца самай свяшчэннай рэліквіяй хрысціян усіх канфесій. Яна ўяўляе сабой ільняное палатно 4,36 м у даўжыню і 1,1 м у шырыню, вагой каля 2,45 кг. На Саване бачныя два адбіткі чалавечага цела ў позе, характэрнай для пахавальных абрадаў: адзін з відавочна боку цела, другі — са спіны. Па ўсёй даўжыні выявы цела ёсць плямы крыві карычнева-чырвонага колеру. Сляды самага моцнага крывацёку назіраюцца на запясцях і ступнях, акрамя таго, відаць рана на правым баку гэтага адбітку, што дакладна супадае з апісаннем ран, якія нанесены Хрысту

Аздаць пашану і пакланіцца Святой Рэліквіі можна падчас экскурсій, якія праводзяцца ў касцёле Св. Сымона і Св. Алены. Штодзённа да Святой хрысціянскай Рэліквіі прыходзяць з ушанаваннем каля 300 экскурсантаў з усіх куткоў свету.

падчас распінання. На палатне таксама бачныя сляды крыві на галаве і на твары, што адпавядае біблейскаму апісанню ўкаранавання цярновым вянком і бічвання, якія папярэднічалі ўкрыжаванню.

Плашчаніца захоўвае і адлюстраванні падзей, якія адбыліся падчас двух пажараў. У іх выніку на тканіне засталіся ромбападобныя сляды вады, якая трапіла на Плашчаніцу пры тушэнні пажару, а таксама падпаліны — трохкутнікі з-за пападання кропляў расплаўленага срэбра, якім было акантавана месца захавання Плашчаніцы. Пазней палотнішча было адрэстаўравана сёстрамі-манахінямі.

Адным з самых захваляльных момантаў у гісторыі Турынскай Плашчаніцы з'яўляецца адкрыццё, зробленае ў 1898 г. фатографам-аматарам Сэкандам Піа. Яму было дазволена зрабіць фатаграфіі Плашчаніцы, выстаўленай на ўсеагульны агляд з нагоды 50-годдзя знаходжання Святой Рэліквіі ў Турыне. На негатывах

праступілі вельмі яскравыя абрысы постаці, якія азначалі, што на тканіне Плашчаніцы захаваны негатывны малюнак, а пазітыўны можна атрымаць, сфатаграфаваўшы яе. І наадварот, сляды крыві на Плашчаніцы, якія на тканіне выглядалі цёмнымі, на фатаграфіях сталі белымі. З таго часу Турынскую Плашчаніцу сталі даследаваць вучоныя.

У 1981 г. на сустрэчы ў Нью-Лондане (ЗША) навукоўцы паведамілі: на валокнах адсутнічаюць якія б то ні былі пігменты, фарбы або фарбавальнікі. Гэта азначае, што выява нерукатворная. Даследаванні з дапамогай рэнтгену і мікрахімічнага аналізу выключылі магчымасць таго, што на палатне было выкарыстана якое-небудзь фарбуючае рэчыва. Эксперыменты з ультрафіялетавым і інфрачырвоным выпраменьваннем пацвярджаюць выснову феномена ўваскрэснення Ісуса Хрыста.

На падставе гэтага большасць вучоных выказвае меркаванне, што сам характар

выявы паказвае на наяўнасць радыяцый-нага апёку, які быў выкліканы святлом, пры гэтым павялічылася канцэнтрацыя радыёактыўных ізатопаў, тым самым тканіна «памаладзела» ў параўнанні з яе сапраўдным узростам. Узнікла вельмі адважная тэорыя аб тым, што ў момант Уваскрэсення Хрыста меў месца нейкі беспрэцэдэнтны феномен. Магчыма, гэта была кароткачасовая ўспышка святла, што ішла з Цела Хрыста, сігналізавала пра Яго вяртанне да жыцця і акуратна «выпа-ліла» Яго Вобраз на Плашчаныцы. Такія гіпотэзы аспрэчвае прасты лабараторны разлік, у выніку якога тканіна была датаваная стагоддзямі Сярэднявечча. Гэта асабліва важна, паколькі радыёвугляродная датыроўка — гэта адзіны аналіз, які аспрэчваецца ў цяперашні час.

Беларускі вучоны-фізік Валерый Шалатонаў — дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі, які даследуе мінскую копію Плашчаныцы, сцвярджае, што «якасць прасторы ў пэўных месцах вакол копіі Плашчаныцы рэзка змяняецца». Такого феномена не назіралася, калі вымярэнні праводзілі ў тым жа месцы, але без Плашчаныцы. Таму і праяўляюцца законы быцця праз шматлікія цуды, якія назіраюцца за гэты час у Чырвоным касцёле каля мінскай копіі Плашчаныцы...

У Іспаніі ў г. Валенсія 28.04 — 30.04. 2012 г. адбыўся Міжнародны Кангрэс, прысвечаны Святой Турынскай Плашчаныцы, дзе бралі ўдзел каля 300 дэлегатаў з розных краін свету. Мінскі навукова-даследчы Цэнтр «Святая Плашчаница Турынская» таксама атрымаў запрашэнне на вылучэнне дэлегата ад Беларусі, ім быў вучоны-фізік Валерый Шалатонаў.

У 1506 г. Папа Юлій II аб'явіў дату 4 мая святам Плашчаныцы. Кожны год у гэты дзень вернікі-хрысціяне ў сваіх святынях малітоўна яднаюцца з усімі вернікамі свету і духоўна пакланяюцца Святой Рэліквіі. Адкрывалася Турынская Плашчаница ў разгорнутым выглядзе для ўшанавання прыкладна адзін раз у 25—30 гадоў. Выключэннем быў юбілейны год хрысціянства (2000) і год, калі Турын наведваў Папа Рымскі Бенядыкт XVI (2011). Дарэчы, у гэтым жа годзе шмат паломнікаў з Беларусі наведаль Турын з Мітрапалітам Мінскім і

Слуцкім Філарэтам. Калі Святая Рэліквія будзе зноў адкрыта для пакланення — дакладна невядома. Да беларускай копіі Турынскай Плашчаныцы можна дакрануцца штогод, кожны дзень...

Святое Палатно — гэта маўклівы сведка Божай любові. Наяўнасць на Беларускай зямлі самай дасканалай і поўнай копіі Турынскай Плашчаныцы з'яўляецца гістарычнай падзеяй у духоўным жыцці не толькі хрысціян каталіцкай і праваслаўнай канфесій, але і знамянальнай падзеяй у культурным і грамадскім жыцці Рэспублікі Беларусь.

Музеі як турыстычныя цэнтры

Музеі як сховішчы калектыўнай памяці і цэнтры неформальнай адукацыі ва ўсім свеце з'яўляюцца аб'ектамі актыўнага турыстычнага наведвання. Яны спрыяюць умацаванню нацыянальнай ідэнтычнасці і дэманструюць шырокай публіцы лепшыя здабыткі нацыянальнай культурнай спадчыны. У 2011 г. музеі Беларусі наведала больш за 5 млн чалавек. Сярод наведвальнікаў 76 % складае моладзь да 30 гадоў.

Пяць найбольш наведваемых музеяў Беларусі

Мемарыяльны комплекс
«Брэсцкая
крэпасць-герой»
(338 590 наведванняў)

Гомельскі палацава-
паркавы ансамбль
(304 360 наведванняў)

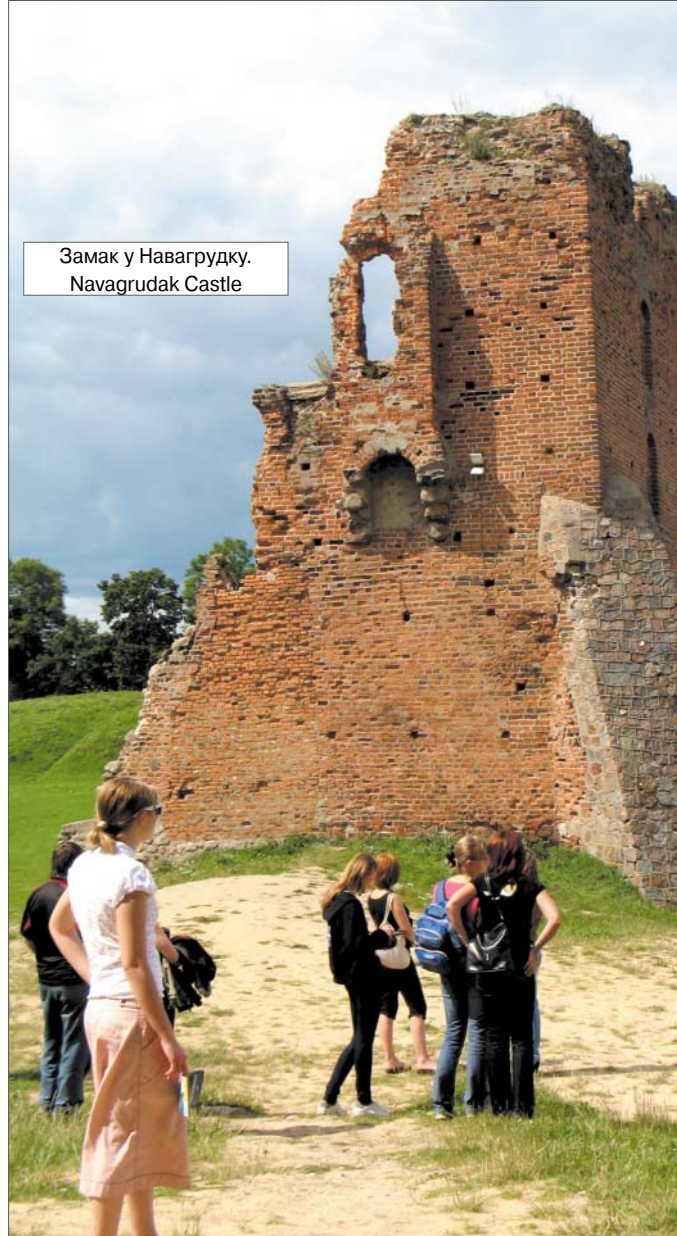
Беларускі дзяржаўны
музей гісторыі Вялікай
Айчыннай вайны
(219 365 наведванняў)

Нацыянальны гісторыка-
культурны музей-
запаведнік «Нясвіж»
(210 396 наведванняў)

Замкавы комплекс «Мір»
(195 502 наведванняў)

Замак у Навагрудку.
Navahrudak Castle

7

Дзяржаўная праграма «Замкі Беларусі»

Замак у Лідзе.
The Castle in Lida

Мэтай Дзяржаўнай праграмы «Замкі Беларусі», разлічанай на 2012—2018 гг., з’яўляецца стварэнне спрыяльных умоў для захавання, аднаўлення і рацыянальнага выкарыстання аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, развіцця ўнутранага і ўязнога турызму.

Праграма прадугледжвае правядзенне рэстаўрацыйных і кансервацыйных работ з аднаўленнем кампазіцыйнай структуры і гістарычнай забудовы, прыстасаваннем да сучасных сацыяльна-культурных патрэб знакавых для гісторыі і культуры Беларусі аб’ектаў — Навагрудскага, Любчанскага і Крэўскага замкаў, Камянецкай вежы, рэшткаў замкаў у Гальшанах, Быхаве, Смалянах, Геранёнах і інш. Запланавана музейфікацыя 5-і помнікаў археалогіі, сярод якіх — Мінскае замчышча, гарадзішча X—XIII стст. у Тураве. Мяркуецца вызначэнне межаў і рэгламентаў утрымання некаторых тэрыторый гарадзішчаў, рэшткаў замкаў, селішчаў, замчышчаў у Брэсцкай, Віцебскай і Мінскай абласцях.

Выкананне комплексу мерапрыемстваў, які распрацаваны ў межах праграмы, дазволіць забяспечыць адраджэнне і захаванне культурнай спадчыны Беларусі, умацаваць прэстыж краіны на міжнароднай арэне, уключыць шэраг аб’ектаў абарончага дойлідства ў сферу сучаснага культурнага і эканамічнага жыцця і, безумоўна, пашырыць разнастайнасць і геаграфію турыстычных маршрутаў, што будзе спрыяць прыцягненню ў рэспубліку замежных турыстаў.

Замак Сапегаў у Ружанах.
The Sapieha's Castle in Ruzhany

1. EUROPEAN HERITAGE DAYS

In Belarus, the European Heritage Days have been held since Belarus signed the European Cultural Convention on October 18, 1993. In 2012, the motto of the European Heritage Days is «Heritage and Tourism». Besides, 2012 has been announced as the Cultural Tourism And UNESCO's Heritage Year.

Cultural heritage is a multifaceted and multidimensional phenomenon, as it not only preserves the memory of the nation, connects different centuries and different generations, represents the «documents» of Man's life and the evidence of the Time... Cultural Heritage acts as a binding factor for the European and in a broader sense the global community. This manifests itself in the activities of international organizations, adoption of conventions, concluding international treaties and declarations, implementation of regional programs and projects in the field of preservation, protection and support of the achievements of culture.

The European Heritage Days are among the most reputable projects in this field. For nearly two decades annually early in autumn, the countries of Europe, which signed the European Cultural Convention, have been arranging festive cultural events attempting to stir the interest of the public in the richness and uniqueness of the cultural heritage of the continent.

The European Heritage Days are a part of a new paradigm of the international cultural interaction, which promotes a dialogue, or better to say, a polylogue, as a main vehicle of today's communication in the area of culture, economic and social relations, supports cultural pluralism and diversity.

The appreciation of the cultural diversity as an attribute of the picture of the world of an individual today is becoming more stable and this creates a counterbalance to the process of unification and standardization of life forms.

The keystone of the European Heritage Days is the recognition of the equality and the significance of cultures and their values, as well as openness of the communication channels. This is why the respect of the cultural uniqueness, openness to «the foreign», the eagerness to borrow and share, to identify the local and the universal, the specific (distinctive) and the common in the national cultures, which enrich the meaningful environment of the common European space is the foundation for building contacts among European cultural entities.

Our Heritage is the memory of our History. Building a common History on the foundation of the common Culture is the bridge to the common Future.

According to the World Tourism Organization's estimates, by the year 2020 international arrivals will involve over 1.5 billion persons. Europe expects 717 million tourists, East Asia and the Pacific — 397 million, and Americas — 282 million arrivals. Of course, these statistics show the tourism as one of the most powerful and dynamic sectors of the global economy. On the one hand, tourism creates a strong impact and brings a lot of opportunities for

the social and economic development in many countries; on the other hand, it caused lots of problems and consequences the environment and for people, who are dragged into tourism as a business. Cultural valuables are also threatened by excessive or poorly-managed tourism, which can result in damage or even loss of cultural and natural property. The issue of reasonable balance of tourism, culture and development appears to be highly important.

2. CULTURE, HERITAGE AND DIVERSITY AS TOURISM RESOURCES

A distinctive feature of tourism is that people travel, including travel abroad, and get to know other cultures, landscapes and ways of life. Culture in its broadest sense provides for a comprehensive system of tangible and intangible recourses, which are widely used in tourism, facilitate its development and also get

an incentive to develop. At the same time we must realize that culture, no matter how tightly it interweaves with tourism, is a separate, fully autonomous branch (unlike tourism) and exists self-reliantly due to its own practices and self-expression capabilities.

The UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity underscores that «culture takes diverse forms across time and space. This diversity is embodied in the uniqueness and plurality of the identities of the groups and societies making up humankind. As a source of exchange, innovation and creativity, cultural diversity is as necessary for humankind as

biodiversity is for nature. In this sense, it is the common heritage of humanity and should be recognized and affirmed for the benefit of present and future generations». Tourism should assist the preservation of cultural diversity and facilitate its development through cultural exchange, cross-culture dialogue and sustainable development of the society.

3. CULTURAL TOURISM AS A STRATEGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE SOCIETY

The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), one of the most recognized organizations in the field of culture, is considering the term 'cultural tourism' first and foremost in connection with the concept of heritage. Thus, according to the ICOMOS' definition, the main objective of cultural tourism is the discovery of monuments and sites, nature, culture and the cultural environment of the host culture, including the living cultures of host communities, their crafts and trades, various forms or leisure activities. Cultural tourism implies visiting events, museums, monuments and historic sites and contacts with the present-day local community. (ICOMOS, International Tourism Charter, 2002).

The forms and types of cultural exchange can vary. This can incorporate educational tourism, pilgrimage to cult (sacred) sites, research tourism (all kinds of symposia, conferences, seminars), eco- and agro-tourism, etc. Each of the tourism types implies certain interaction with the heritage resources. The use of heritage resources in the capacity of a tourism product has some peculiarities and restrictions. Their value and «usefulness» are described not in economic terms, but through such features as authenticity, artistic, historical and memorial value, uniqueness and irreplaceability in case of loss. Thus the challenge for the cultural tourism here is not only to promote and popularize the information about the heritage, but also, first of all, to harness its positive forces for conservation and the sustainable development of the region, where the heritage has evolved. Thus, cultural tourism directly influences the mode and level of living of the local community, their culture

and traditions. The active involvement and the positive attitude of the local community is a prerequisite for cultural tourism development. Tourist flows inevitably cause changes in the life of the local communities and their environment. When these changes meet the aspirations of the local people and become a vehicle for improving their living, such kind of tourism can be considered an activity contributing to the sustainable development of the society.

Each region can boast some distinctive features, which should be favorably presented and harnessed without threatening their existence. Tourism can not only bring income, but also increase the self-esteem of the local community, provide them with a channel to communicate the significance of their heritage to the tourists. Let's summarize this as four principles of effective cultural tourism:

- 1) encouraging active preservation efforts in the locality (region): safeguarding natural, cultural and historical heritage;
- 2) encouraging public awareness of the distinctive features and the uniqueness of the heritage in their locality (region) in comparison with other places;
- 3) fostering the feeling of appreciation and responsibility for the unique heritage;
- 4) designing a tourism developing programs that will employ the unique heritage of the locality.

4. UNESCO WORLD HERITAGE IN BELARUS

Four complex Belarusian national properties have been inscribed on the UNESCO WORLD HERITAGE list so far: the Belavezhskaya Pushcha (1992), the Mir Castle Complex (2000), the Architectural, Residential and Cultural Complex of the Radziwill Family at Nyasvizh (2005), and the Struve Geodetic Arc (2005).

The Belavezhskaya Pushcha

It is a piece of primeval forest, which stretches across western part of Belarus and eastern part of Poland. The forest reserve covers over 160 ha (nearly 400 acres) in Hrodna and Brest Provinces. The aurochs is considered to be the king of the forest — it is the largest mammal in Europe.

The biodiversity of flora and fauna in the Pushcha has been the magnet to people centuries ago. However, in most cases they were interested in exploiting its natural riches.

The protected area in the Pushcha was first marked early in the 15th century by King Jagaila, and later reestablished by Alexander I of Russia early in the 19th century. During World War I it was pronounced the «Primeval Nature Park». After the park was replaced with a forestry called «Reservat» with a protection regime, and in 1939 a state reserve was founded. In 1991, the Belavezhskaya Pushcha was granted the title of a State National Park, and in 1992 it was inscribed onto UNESCO World Heritage List.

The ecosystem of this natural property comprises relict trees, rare species of plants and wild life, which are in focus of the global community of researchers. At the same time the Pushcha is a magnet to tourists. Some of the destinations are the estate of Count Tyshkevich, the tsarist tract, the ancient burial hills, the sacrifice boulders, and the nature museum.

Mir Castle Complex

Mir Castle Complex, which was built on the eastern outskirt of Mir Town, Karelichy District in Hrodna Province (oblast), comprises a castle, a chapel, and the Chapel-Crypt of the Dukes of Svyatapolk-Mirsky, the watchman's house with the gate, the ruins of the main Svyatapolk-Mirsky's palace and the fortification walls, the palace annex, a chapel at the side of the road, and the holocaust memorial on the site of the massacre of the Mir ghetto prisoners. The

history of this property is associated with the names of such famous families as the Ilyinichy, Radziwill and the Svyatapolk-Mirskys.

The highlight of the property is the Castle itself, which was founded in the late 15th — 16th centuries as a fortification. The castle is a specimen of the local architectural tradition. The design and layout of the Castle reflects the successive cultural influences (Gothic, Baroque, and Renaissance) that blend harmoniously to create an impressive testimony to the turbulent history of the political and cultural relations of the Belarusian land throughout its long history.

The grandeur of its spatial and plastic concept, the diversity of the decoration and of the color-scheme solutions along with the authenticity of the local civil engineering tradition and the landscape create the unique image of the castle.

The Architectural, Residential and Cultural Complex of the Radziwill Family at Nyasvizh

The Residential and Cultural Complex of the Radziwill Family adds to the beauty of the scenery of ancient Nyasvizh. The finely decorated Palace, the 400-year-old Corpus Christi Church framed with the green of Castle, Old, Japanese, English and New parks, and reflected in the the mirrors of the Bernard's, Castle, Wild and Maidens' ponds form an amazing architectural and cultural complex, which draws in Belarusian and foreign tourists from across the world.

The construction of the Palace was started in the late 16th century by Duke Mikalaj Krzysztof «Sierotka» Radziwill using the design by the Italian architect Gian Maria Bernardoni. The unity of the ensemble is created by means of interconnecting the ten buildings, which developed as an architectural whole around a front courtyard, and surrounding them with fortifications and a ditch filled with water.

The ensemble acquired the status of the World Heritage property in 2005, and today it

is one of the most popular tourism centers of the cultural heritage of Belarus. An ambitious museumification program is being implemented at the site now, and over 30 museum expositions have already opened for public; the museum collection is being compiled and virtual tour developed. The Radziwill Palace is also associated with theatre first nights, concerts and festivals held on its premises, which have already become a good tradition.

Struve Geodetic Arc

In 2005, the Unesco World Heritage List received one more property from Belarus — the Struve Geodetic Arc was inscribed onto this international protection document, including its five points located on the territory of Belarus, such as Leskavichy, Asaunitsa, Chakutsk (Ivanava District, Brest Province), Tupishki (Ashmyany District, Hrodna Province) and Lapaty (Shchuchyn District, Hrodna Province).

The Arch is named after a distinguished Russian astronomer and geodesists Vasil Yakaulevich Struve, who was in charge of astronomic and geodetic surveying. It is a chain of survey triangulations in the form of stone or concrete cubes incrustated into the ground at a distance of nearly 3,000 km from one another along Meridian 25°20' from the Danube to the Arctic Ocean. The Arc was created to establish the exact size and shape of the earth. The total number of the main station points, which comprise the Arch, is 258. Beside Belarus, they are located in Norway, Sweden, Finland, Russia, Estonia, Latvia, Lithuania, Moldova, Ukraine.

The first efforts to locate the stations of the Struve Arc were undertaken by Belarusian researchers in 1999. However, the first attempt was unsuccessful. In 2001, after a scrupulous analysis of the documents and detailed elaboration of a special know-how, the attempt was repeated and fruited results.

5. EUROPEAN HERITAGE IN BELARUS. THE SHROUD OF TURIN

Minsk St. Simon and St. Helena's Catholic Church (the Red Church) houses a full size replica of the Shroud of Turin (one of the seven existent copies), which was donated to Belarus from the city of Turin (Italy). For one year and a half, from September 2002 to June 2004, by request of Ukrainian Cardinal Lubamyr Husar it had been travelling across Ukraine, and later across Minsk and Vitsebsk Provinces. During that period it became one of the most appreciated Holy Relics of our country, an attribute of Christian holidays, crucessions and holiday processions in Minsk.

The Holy Shroud of Turin Research Center under the auspices of the Red Church unites academicians, doctors and other scholars. Edited by Provost Uladzislau Zavalnyuk, PhD in history, a 600-page scientific book was published under the title Gospel from Jesus Christ (the authors are Professor Mikhail Tsaulouski and his wife Lutsiya), who have been conducting theoretical research and collecting facts connected with the Shroud.

In 2004 a book by Professor Emanuela Marineli «The Winding Sheet — the Shroud of Turin» was translated into Russian by Provost Uladzislau Zavalnyuk and published by the Red Church. The Provost kindly agreed to brief us on the Shroud of Turin and its significance for the entire Christian community.

The Holy Shroud is called after Turin, because over more than 400 years it has been kept in the Cathedral of Saint John the Baptist in Turin, Italy. Millions of Christians believe that the treasured linen is the genuine burial cloth, in which the body of Jesus Christ was covered, as now it is bearing His image.

The Shroud of Turin is considered to be the direct evidence of His Sacrifice, Death and Resurrection, which occurred more than 2,000 years ago, and the Fifth Gospel is inscribed not with a pen and ink, but with the blood of Savior Himself.

To pay tribute and to worship the Holy Relic, one can join an excursion of the St. Simon and St. Helena's Catholic Church. About 300 tourists from across the world come daily to warship the Holy Christian Relic.

The Shroud of Turin is considered to be the holiest relic by Christians of all denominations. It is a piece of linen cloth 4.36 m long and 1.1 m wide and weighs about 2.45 kg. The Shroud bears two imprints of a human body in the posture consistent with the burial traditions: one is a front view, the other is a back view. Reddish brown stains of blood are found on the cloth along the entire body. The traces of the most intensive bleeding are observed on the wrists and on the feet; besides, a wound can be seen on the right side of the body, which exactly coincides with the description of the wounds inflicted on Jesus in the course of the crucifixion. The markings on the linen in the place of the head and the face are also consistent with the Bible description of putting a crown of thorns on His head and beatings before the crucifixion.

The Shroud also bears marks from two events that occurred during two fires. They left diamond-shaped marks of water which leaked onto the cloth in the process of extinguishing the fire, and also triangle-shaped burns, which were left by drops of molten silver from the reliquary, where the Shroud was stored. Later the Shroud was restored by nuns.

One of the most exciting events associated with the history of the Shroud of Turin is the discovery that was made in 1898 by Secondo Pia, an amateur photographer. He was allowed to photograph the Shroud while it was being exhibited to mark the 50th anniversary of the Holy Relic's stay in the Turin Cathedral. On the negative quite obvious image of the body emerged, which meant that the Shroud itself bears the negative imprint, and the positive can be obtained by means of photographing it. And just in the opposite way, the blood stains on the cloth, which looked dark, appeared white on the photograph. Since then scholars started researching the Shroud of Turin.

In 1981 at the convention in New York City (U.S.), some scholars reported that no kind of tint or coloring or paints had been found on the cloth. This means that it is not man-made. Ex-ray examination and micro-chemical tests excluded the possibility of use of any paint on the cloth. The experiments with ultra-violet and infra-red rays provide evidence to support the fact of Jesus Christ's resurrection.

This allows many scholars to assert that the nature of the phenomenon accounts for the radiation burn, which was caused by the light with higher concentration of radioactive isotopes, which made the cloth grow «younger»

than its real age. A daring hypothesis was made that at the moment of Jesus Christ's resurrection some unprecedented phenomenon took place, such as a release of light emanating from the Body of Christ, which signaled his return to life and «burned» His Image on the Shroud. This hypothesis destroys the simple laboratory estimation, which attributes the cloth to the middle ages. It is especially important, as the radiocarbon dating test is the only examination questioned today.

Valery Shalatonau, a Belarusian physicist, Associate Professor at the Belarusian State University of Informatics and Radioelectronics, who has been examining the Minsk replica of the Shroud, maintains that «the quality of the space in some points around the replica is significantly different». The change was not detected when the measurements were taken in the same place without the Shroud. This means that the laws of existence manifest themselves through numerous miracles, which have been observed in the Red Church near the Minsk replica of the Shroud.

In Spain, in the city of Valencia, an International Congress on the Holy Shroud of Turin was held on April 28—30, 2012, which was attended by some 300 delegates from different countries across the world. The Minsk Holy Shroud of Turin Research Center also received an invitation and delegated Physicist Valery Shalatonau.

In 1506, Pope Julius II instituted the feast of the Holy Shroud on May 4. On this day annually, Christian believers gather in their sacred places, unite with all believers in the world in their praying and worship the Holy Relic. The Holy Shroud has been displayed fully for worship only once in 25—30 years. The jubilee for Christianity year (2000) and 2011, when Pope Benedict XVI visited Turin, were exceptional cases. By the way, this year a great number of pilgrims from Belarus visited Turin too, following Metropolitan Philaret. It is not known when the Holy Relic will be displayed again for worship. As for the Minsk replica of the Shroud on Turin, one can touch it every year, any day...

The Holy Shroud is a silent witness of God's love. The fact of the presence of the most precise and full scale replica of the Shroud of Turin is a historic event in the spiritual life not only of the Orthodox and Catholic Christian denominations, but also a significant event in the cultural and social life in the Republic of Belarus.

6. MUSEUMS AS TOURIST CENTRES

Museums as the storage of the collective memory and centers of informal education worldwide are popular destinations of active tourism. Museums foster national identity and communicate the best cultural heritage to the public. In 2012, the museums of Belarus were attended by more than 5 million people. Young people aged 6 to 30 make 76 per cent of all visits.

Top Five Most Visited Museums in Belarus

Brest Hero-Fortress Memorial (338,590 visits).
Palace and Park Ensemble in the city of Homel (304,360 visits).
Belarusian Great Patriotic War Museum (219,365 visits)
National Historical and Cultural Museum-Reserve «Nyasvizh» (210,396 visits)
Mir Castle Complex (195,502 visits)

7. CASTLES OF BELARUS STATE PROGRAM

The goal of the Castles of Belarus State Program for 2012—2018 is the creation of favorable environment for preservation, reconstruction and proper management of historical and cultural heritage sites, facilitation of domestic and international tourism.

The Program envisages restoration and conservation work with the renewal of the compositional structure and historical buildings, adjusting the significant cultural and historical landmarks to the current needs (Navahrudak, Lubcha, Kreva Castles, the Tower of Kamyanyets, the ruins of castles in Halshany, Bykhau, Smalyany, Heranyony, etc.). Museumification of five archeological sites is planned, such as remains of Minsk Castle and the 10—13th gord in Turau. Marking the boundaries and establishing the maintenance

directives for some sites with remains of castles, gords, settlements, castles in Brest, Vitsebsk and Minsk Provinces.

The implementation of the action plan elaborated within the Program will encourage revival and preservation of the cultural heritage of Belarus, reinforce its positions on the international arena, involve a number of defense sites into the current cultural and economic life and, of course, to expand the diversity and the geography of tourist itineraries, which will attract more international tourists to Belarus.

Буклет выдадзены пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
The brochure was published with the support of the Ministry of Culture of the Republic of Belarus

Куратар праекта	Н. Хвир	Project curator	N. Khvir
Менеджар праекта	А. Сташкевіч	Project manager	A. Stashkevich
Аўтары тэкстаў	А. Сташкевіч, Т. Мармыш, У. Завальнюк	Authors	A. Stashkevich, T. Marmysh, U. Zavalnyuk
Рэдактары	С. Рыбарава, В. Жолтак	Editors	S. Rybarava, V. Zholtak
Вёрстка	Ю. Шабан	Lay-out	Yu. Shaban
Дызайн вокладкі	М. Лось	Design	M. Los
Пераклад	В. Голубева	Translation	V. Golubeva
Фотаздымкі	М. Бегункова, Т. Мармыш, В. Дзмітрыева, У. Паўлаў, С. Плыткевіч, Н. Яўмененка	Photos	M. Begunkova, T. Marmysh, V. Dzmitryeva, U. Paulau, S. Plytkевич, N. Yaumenenka

Надрукавана ў друкарні ТАА «Прамдрук».
ЛВ № 02330/0494112 ад 11.03.2009.
220047, г. Мінск, вул. Чыгняхоўскага, 3.
Тыраж 200 экз. Заказ

Мы вяртаем спадчыну. Спадчына ёсць тое, што нам належыць спачатку. Аднак мы яе вяртаем. Яна не пераставала нам належаць і тады, калі была адлучана ад нас, бо мы заставаліся яе падставай, якую ахоўвалася і зберагалася яе спачатковасць. Разам з ёй мы вяртаем сябе, і можа якраз у з'яве вяртання спадчына найбольш голасна нагадвае нам пра тое, што яна не толькі яна, але і мы, і што яна тады яна, калі мы — мы.

Алесь Разанаў.
Слова пра спадчыну

We are bringing back the heritage. Heritage is what has belonged to us from the very beginning. But we are bringing it back. It has never ceased to belong to us, even when it was alienated from us, as we have always been its foundation, which ensured safeguarding and preserving its pristine nature. Together with this, we are also bringing back ourselves, and, maybe, it is at the instance of coming back that our heritage reminds us that the heritage is not only heritage, it is us, and it can be itself only if we are ourselves.

Ales Razanau.
A Heritage Tale

